

INTRODUCCIÓ. MIRAR ALLÒ QUE NO ES VOL MIRAR

Maria Freixanet Mateo

Coordinadora del Seminari Ciutats i Persones

Ja és novembre i, com cada any, el grup de recerca Ciutats i Persones publiquem un llibre que parla sobre les dones. Sobre com viuen les dones. Sobre perquè viuen en pitjors condicions que els homes avui, aquí, encara. I sobre què fer per a que això no sigui així. I ja és novembre i, com cada any, parlem de com s'organitza la nostra societat, com s'articulen les diferències entre els homes i les dones; una organització de la vida col·lectiva que és patriarcal, és a dir que valora tot allò relacionat amb l'imaginari masculí i menysté i oprimeix allò femení, convertint d'aquesta manera les diferències en desigualtats estructurals.

Així, com cada any des de fa ja catorze anys, a mitjans de novembre publiquem un material, aquest llibre, que acompanya i sosté el Seminari Ciutats i Persones. Per a qui li vingui de nou, comentar que el Seminari Ciutats i Persones és una presentació pública dels resultats d'una recerca que realitzem anualment sobre un tema clau per les condicions de vida de les dones i les polítiques públiques que es fa urgent implementar. El treball que recull aquest volum ha inclòs la selecció d'un tema i la confecció d'un índex de capítols i autores a finals de l'any anterior, la realització de dos seminaris a porta tancada amb les autores per a debatre sobre els esborranys al mes de març i juny, l'edició del material que teniu a mans, i la seva presentació en una jornada oberta.

El tema sobre el que posem llum enguany és la situació de les **dones amb discapacitat/diversitat funcional** i com es troben situades i afectades per la violència de gènere. Dones que, al trobar-se vivint i construint la seva identitat marcades per, com a mínim, dos sistemes de desigualtat –el patriarcat i el capacitisme–, mantenen una negociació específica amb la violència estructural i la violència concreta que se'n deriva.

Ens endinsem en un món sobre el que hi ha molts prejudicis i molt poca informació. De fet, intentem parlar de situacions vitals que estan nafrades per tabús, per impossibles, començant per fet que a la societat li resulta insufrible (i per tant *inmirable*, invisible) acceptar que existeix una amplíssima violència que s'exerceix contra les dones amb diversitat funcional. Que aquesta és una realitat.

El nostre interès per a escollir aquesta temàtica com a focus d'anàlisi comença amb una primera conversa amb dos agents de la Unitat d'Atenció

a la Víctima del Cos de Mossos d'Esquadra, ara fa un parell d'anys. En aquesta conversa ens van mostrar la seva preocupació pel fet que les dones que denunciaven estar patint violència de gènere tenien un perfil determinat. O més ben dit a la inversa; existeix tota una sèrie de perfils de dones, i són justament les més vulnerables o vulnerades, que no arriben mai a la denúncia.

I denunciar no és senzill. El que implica de fortlesa emocional per a decidir-te a fer-ho –i sostenir-ho durant tot el temps que duri el judici–, de coneixement de com tramitar-ho i portar-ho endavant, i de confiança o desconfiança en l'empara que et pot donar el sistema policial i judicial (des/confiança basada en el poc abast real d'aquesta protecció), entre molts altres factors. Imaginem-nos la dificultat que s'hi afegeix en el cas hipotètic de que necessitis del teu agressor per a moure't, o per a menjar. O imaginem-nos-ho en el cas d'una dona molt gran que ja no surt de casa. O d'una dona migrada que no coneix la llengua del país. Per no parlar, diguem, d'una prostituta o d'una sense sostre, amb el dèficit de credibilitat que se'ls atorga.

Amb tot, un cop rebuda la preocupació dels Mossos d'Esquadra per aquesta situació, vam convocar una trobada amb persones que podien aportar una mirada experta sobre quins són aquests perfils de dones més vulnerades, o dones que, per trobar-se en interseccions vitals entre diverses desigualtats es troben en una situació de major exposició a la violència i menor opció a respondre-hi per la via dels serveis públics. Vam parlar sobre què haurien de fer diferent les institucions, les policials però també els altres àmbits d'intervenció, per a aconseguir detectar i intervenir en la violència que reben tantes dones, i que queden per sempre en l'obscuritat.

En aquesta primera trobada vam poder escoltar l'opinió de treballadores de Tamaia, de Surt, d'El Safareig, de PROA, del Centre d'Urgències Socials de Barcelona, de la Unitat d'Atenció a la Víctima de Mossos d'Esquadra i del Servei d'Atenció a la Víctima del Departament de Justícia, d'un Servei d'Intervenció Especialitzada, d'una metgessa de família i d'una treballadora social d'un CAP de Barcelona, entre d'altres.

En aquesta sessió vam poder comprovar que, efectivament, existeixen perfils o situacions vitals de dones que els impedeix accedir a la denúncia i,

encara menys, entrar en un circuit de protecció. Però també vam poder veure que el punt més flac de tot el sistema de protecció, per a moltes de les professionals assistents, tenia a veure a) evidentment amb els recursos minsos que s'hi dediquen, però b) també amb la incapacitat del sistema judicial per a tractar i detectar correctament la violència masculista, així com de protegir les dones que arriben fins als tribunals. Emergiren una multiplicitat de punts foscos en el procés des que una dona pateix violència de gènere fins que hi ha una condemna a l'agressor. S'apuntà el fet de que la majoria de la violència masculista queda impune, i que el sistema – especialment l'àmbit judicial– pot esdevenir un espai de segona victimització. Ens emplacem a dedicar un Seminari sencer a aquest tema concret; i continuem amb la detecció de perfils vulnerats i oblidats.

S'apuntà a diversos targets principals: La discapacitat física i intel·lectual, la malaltia mental, la immigració, les dones gitanes, les noies de bandes juvenils, les dones sense sostre, les prostitutes i les dones grans. Totes aquestes situacions vitals, que acumulen un gruix de dones no menyspreable, tenen un element en comú que les allunya de la possibilitat de denunciar o treure a la llum pública qualsevol agressió patida: l'aïllament. L'aïllament com a fil conductor.

Arribades a aquest punt, i veient que el tema se'ns feia immens, vam entendre que calia aterrar i analitzar, un a un, cadascun d'aquests col·lectius, cada creuament d'eixos de desigualtat, cada situació vital, per a provar de detectar, per a cadascuna d'elles, quina seria la manera de trencar aquest aïllament i permetre que la violència cap a aquestes dones no fos impune, o no fos.

Per al Seminari de 2015 hem escollit abordar el tema de les dones amb diversitat funcional. Hem escollit aquest tema perquè recau sobre aquest col·lectiu de dones la sospita de que suporten uns nivells i unes xifres de violència elevadíssimes –sovint es parla d'un 80% de dones agredides –, i en canvi pràcticament no hi ha denúncies d'aquest maltracte en els registres policials. Hi ha, per tant, una invisibilitat absoluta d'un fenomen molt greu, un atemptat contra els drets humans que els serveis públics no estan sabent o podent escometre.

Per a acostar-nos-hi, ajuntem professionals i expertes que provenen de llocs i visions diverses per a provar de fer un anàlisi compartit de la casuística. Hem buscat les persones que, en el seu conjunt, creiem que poden donar respostes heterogènies i complementàries per a provar de respondre preguntes com ara.... Què vol dir la intersecció dona-discapacitat? Existeix una violència específica per a aquest col·lectiu? Com la definim i quantifiquem? Què haurien de fer els serveis públics per a detectar millor aquesta violència? Tenim referents i bones pràctiques en la matèria?... Així, amb aquest volum provem d'acumular el coneixement teòric i l'experiència pràctica de les autores per a que, com una allau, la seva suma acabi provocant canvis en les polítiques públiques que facin millor la vida de les dones amb diversitat funcional i, per tant, la vida de les dones.

Amb tot, creiem que en aquests moments s'obre una finestra d'oportunitats per a aquest tema. D'alguna manera, després de la Convenció Internacional sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat de 2006, del Primer Seminari Internacional de Gènere, Violència i Discapacitat de 2013, i d'un floriment d'iniciatives organitzades pels moviments associatius, ens trobem en un moment de la història en què el tema pot començar a agafar volada. Amb voluntat de recollir i afegir-nos a aquesta dinàmica, escrivim el material que teniu entre mans. En aquest volum, hi podeu trobar:

Un primer capítol, a càrrec de la **Inés Crosas**, que ens presenta els progressos legislatius nacionals (i les seves debilitats) que s'han dut a terme en l'àmbit de la diversitat funcional i la violència de gènere. En una segona part, l'article recull dades sobre les característiques socioeconòmiques i les condicions de vida de les dones amb diversitat funcional, a partir d'enquestes oficials i treballs acadèmics. També hi figuren les dades relacionades amb la proporció de dones amb diversitat funcional que pateixen o han patit violència de gènere. Així, el capítol mostra la distància que existeix entre allò que la llei defensa i el que les dades mostren sobre l'autonomia i llibertat de la dona amb diversitat funcional.

Un segon capítol, escrit per l'**Asun Pié** i l'**Andrea García-Santesmases**, ens ofereix una aproximació teòrica a la temàtica que es impescindible. I es que el diàleg entre el feminisme i els estudis de la discapacitat té una curta

història a casa nostra. Aquesta resulta una urgència epistemològica que permetrà abordar de manera més profunda les problemàtiques en què ambdues àrees de coneixement s'intersecten; la violència és sens dubte una d'elles. Aquest capítol ens parlarà de com funcionen i es reforcen el sistema patriarcal i el sistema capacitista. Coneixerem l'evolució de la mirada sobre la diversitat funcional, des del model mèdic rehabilitador cap al model social. També l'experiència de la subalternitat, compartida per les dones i les persones amb diversitat funcional. Coneixerem les resistències, el Movimiento de Vida Independiente, així com l'encaix i desencaix de les dones amb els diferents moviments emancipadors. Parlarem de la violència, de la falta de credibilitat, dels mites i els silencis que envolten la violència que afecta a aquestes dones. I, en resum, aquest capítol ens acompanyarà en l'experiència d'entendre el lloc que ocupen les dones amb diversitat funcional, tot adquirint una mirada interseccional.

Baixant al terreny tenim un tercer capítol, una altra visió feta des de la pràctica de dècades de treball dedicat a l'atenció a dones no estàndards, així com a la formació i la divulgació. És el capítol de la **Carme Riu**, que pren el repte de donar certes pautes sobre què hem de canviar per a poder detectar la violència vers les dones amb discapacitat. Aquest capítol ens parlarà d'estandarització i d'anormalofòbia, de persones vulnerades i no vulnerables, d'invisibilitat. Ens parlarà d'acció, del que han de fer els i les professionals si els casos de violència, que hi són, no arriben a les seves mans, i també dels signes que denoten violència i que cal saber detectar. Finalment, ens presentarà de forma molt detallada el treball fet d'intervenció directa des de l'Associació Dones No Estàndards; un afrontament integral de la violència i la discriminació perpetrada sobre les dones amb diversitat funcional que està tenint importantíssims nivells d'èxit en millorar la vida de les seves usuàries.

Segueix un quart capítol escrit per la **Laia Alemany** i extret de seva pràctica professional atenent persones amb discapacitat que han patit violència durant la infància, un article que posa el focus d'atenció en com tractar el tema de la sexualitat, primerament, i després s'endinsa en l'abordatge del maltractament i l'abús sexual, en una segona part. L'article

treballa els conceptes de dependència, cos, intimitat i gènere, i dedica la seva primera part a la sexualitat, així com a les pors, mites i altres condicionants en relació a la sexualitat dels i les joves i adults amb discapacitat. En la segona part, dedicada als abusos, entra en detall en l'explicació d'un programa específic per a l'abordatge dels abusos sexuals a persones amb discapacitat, i ho fa aportant informació i reflexió diferenciada per a cada una de les grans famílies de les discapacitats. Amb aquest treball ofereix propostes d'intervenció per a organismes i professionals, tant de la xarxa pública com privada.

El cinquè capítol, conformat pel treball de l'**Alba Serres** i la **Isabel Caballero**, ens presenta una recopilació de bones pràctiques que poden motivar i inspirar a totes aquelles administracions, entitats i col·lectius que vulguin treballar al respecte del tema que ens ocupa. En la primera part, dedicada a les iniciatives nacionals, es descriuen iniciatives i propostes tant a nivell de prevenció i sensibilització de la violència, com de detecció, i d'atenció i intervenció. En cadascuna d'elles es fa una breu descripció del programa i es facilita l'accés a més informació. En la segona part, es plantegen quatre bones pràctiques a nivell internacional, dutes a terme a Guatemala, Israel, Uruguai i Dinamarca. Aquestes poden ser molt inspiradores, i volen ser una demostració de que malgrat les aparents diferències culturals, hi ha una realitat en comú que cal afrontar en relació a la violència vers les dones amb discapacitat.

Tancant aquest llibre, uns apunts finals fets per la **Maria Freixanet** i la **Inés Crosas** donen testimoni i reflexionen sobre algunes de les idees força adquirides durant aquest any de treball i recerca sobre la temàtica. Uns apunts que recullen idees de tots els capítols, i que volen ser un recordatori del que hem llegit, del que hem après, i una empenta a tots aquells serveis públics o organitzacions civils que es disposin a mirar i a combatre, cara a cara, la realitat d'una violència ingent i invisibilitzada.

Finalment, i situat en un llibret annex per les característiques especials d'aquest capítol, presentem "La voz de las subalternas. Cinco narrativas de mujeres resistentes", on l'**Asun Pié** i l'**Andrea Garcia-Santesmases** ens presenten i ens acompanyen en el recorregut pam a pam per les històries

de vida de cinc dones amb diversitat funcional. Es tracta de cinc vides de dones que han lidiat amb la violència, amb una multiplicitat de violències i tot i així no es tracta d'unes violències excepcionals, sinó quotidianes i recurrents. El que fa excepcionals aquestes dones és la manera en què han sabut subvertir i convertir el seu lloc subaltern en fortalesa, en dinàmiques de resistència.

Amb tot, i com podeu comprovar, aquest llibre va baixant mica en mica des de la reflexió teòrica cap a l'aplicació pràctica, en una metodologia pròpia que portem aplicant des de l'any 2005. Així, com cada any, el Seminari Ciutats i Persones es consolida com un espai de recerca acadèmica i reflexió feminista amb voluntat d'aplicació política pràctica. Ara fa ja deu anys que treballem i publiquem anualment sobre aspectes d'actualitat política i social des de la perspectiva de gènere, és a dir, observant el món des de l'impacte que aquest té sobre els homes i sobre les dones. I a cada any que passa, no podem evitar sorprendre'ns de quants temes resten encara pendents; quanta feina; quanta mirada feminista encara no feta i quanta informació essencial que romàn adormida.

Un últim apunt abans de donar pas als capítols. Cal comentar l'ús terminològic emprat, doncs ja sabem que el llenguatge construeix realitat i les paraules que escollim no són inòcues. Així, cal dir que en aquest volum parlarem tant de *dones* com de *gènere*, si bé la nostra perspectiva és troba més còmoda parlant de *gènere* –observar les relacions entre tots dos sexes com a construcció cultural– que no pas de *dones* –mirar exclusivament la situació d'aquesta meitat de la població–. Però el cert és que parlarem molt de la situació específica de les dones, i això respòn al buit d'informació existent, a la mancança i per tant a l'objectiu específic de provar d'acumular el màxim de coneixement possible sobre la situació de les dones amb diversitat funcional. Un cop tinguem aquesta informació a l'abast, la mirada es gira cap a la societat, prenent una perspectiva relacional, de gènere, i interseccional. Així doncs, ambdós termes i ambdues perspectives conviuran en el llibre, com han conviscut al llarg de la recerca.

Pel que fa als termes *discapacitat* i *diversitat funcional*, també hem optat per utilitzar ambdós vocables. Per un costat, optat per la paraula *discapacitat*

posa de relleu la paraula usada majoritàriament, “així és com ens diuen i aquesta és la nostra exclusió”. Escollir-la, doncs, i alhora anar desgranant el problema principal: la concepció d’aquestes persones com a dis-capaces, com a menys capaces, no capaces, arrel sobre la que pivota l’exclusió i, per tant, una realitat que no volem deixar de veure en cap moment.

El segon terme, diversitat funcional, l’escollim perquè és superador del primer. Aquest respòn al plantejament fet pels *Disability Studies* o el Fòrum de Vida Independent que entén que totes les persones som diverses funcionalment, fugint de paraules estigmatitzants, menysvaloratives o passivitzants. Totes tenim diversitat en el nostre cos, en la nostra ment, en la nostra comunicació; i és en relació als varem de l’entorn social que aquesta diversitat es llegeix com una discapacitat. Així, “el cuerpo con deficiencias dejará de entenderse como dado y pasará a ser dominio de la historia, la cultura y el significado”. La discapacitat, com el gènere, passarà a ser una cosa construïda. I es que hi ha dones amb una diversitat funcional que els impedeix moure les cames, llegir un text o articular paraula i són perfectament capaces. Capaces de viure. De fer una vida autònoma. De ser felices. Entrem a parlar-ne!*

*Els meus sentits agraïments pel seu suport, consell o aportació, que ha facilitat el camí d’aquesta recerca a: l’Alba Garcia, ex-responsable de l’enquesta violència masclista del Departament d’Interior; a la Rosa G. Graell de l’Associació Tamaia, principal organització d’abordatge a la violència de gènere; a les professionals de la Unitat de Suport a les Víctimes de Mossos d’Esquadra; a la Núria Francolí de SURT, Projecte d’inserció de dones en risc d’exclusió; a la Laia Rosich Solé d’El Safareig, serveis especialitzats davant la violència masclista; a la Cecília Gelpí, del Servei d’Intervenció Especialitzada del Baix Llobregat; a la Isabel Ferrer i l’Àngeles Vela, del Centre d’Urgències i Emergències Socials de Barcelona; al Jose Maria Gispert del Servei d’atenció a la víctima del Departament de Justícia; a l’Aurora Rovira Fontanals, metgessa de família al Cap La Pau; a l’Anna Roig Campo, treballadora social al Cap El Carmel; al Jordi Minguito, de la Fundació Privada PROA. També el meu agraïment al Ramón Lamiel, de l’Institut Municipal de Persones amb Discapacitat; a la Pepita Gabiscol, del Consorci de Serveis Socials de Barcelona, a l’Antonio Centeno, activista del Moviment de Vida Independent; i molt especialment a l’equip d’Atenció a la Víctima (URPAC GRAV) de Mossos d’Esquadra.

Per últim, tot el meu reconeixement a la feina feta per les autores d’aquest llibre, pel seu treball valent i rigorós; així com a la Inés Crosas, que m’ha acompanyat en tota l’aventura des de la primera lectura a l’última ratlla d’aquest llibre. I anomenar finalment, i no menys important, l’Ajuntament de Barcelona i la Diputació de Barcelona, que des de fa anys donen suport econòmic al projecte del Seminari, i evidentment a l’equip humà de l’Institut de Ciències Polítiques i Socials, sense el que res de tot això seria possible.